

פרויקט בן-יהודה זקוק לעזרתכם. לחצו כאן לפרטים.

ספרי לנו מה שגוי =

דואל:

זכרו שאין משמעות למספרי שורה או עמוד בטקסט רציף באינטרנט. אנא ציינו מספר פסקה, ו/או העתיקו כמה מלים סביב כל שגיאה, כדי להקל עלינו למצוא את הטעון תיקון.

רשימת הגהות:

נודיע לך בדואל כשנעייין בהגהות ונתקן את הטקסט.

שלח

נשמע לשמוע מה אהבת =

דואל:

ההמלצה שלך:

(אנו מפרסמים המלצות ביומן הרשת שלנו)

[YouTube](#) - פרויקט בן-יהודה: [בפייסבוק](#) | [ב](#)

[יומן הרשת של פרויקט בן-יהודה](#)

שלח

זכרונות קוטיק – פרק עשרים-וארבעה

[לתוכן הענינים](#)

© כל הזכויות שמורות. החומר מובא ברשות בעלי הזכויות.

פרק עשרים-וארבעה

ראש השנה אצל הרבי - כעסו של אבא על שאינני

נוסע אל הרבי - הצרות שהביאה עלי החסידות -

המלחמה בחסידות - הוויכוח - הרושם שהותיר

הוויכוח על בני הבית

אבא נסע לראש השנה לסלונים, לחצרו של הרבי. מיד לאחר החתונה החל אבא לנהוג בי בכובד ראש. יותר לא אמר לי מה לעשות, וסבר שאני כבר מבין בעצמי כיצד להתנהג. תמיד דיבר אלי בעיניים, כלומר: הסתכלתי בעיניו והבנתי מה עלי לעשות או מה עלי לומר. הוא חשב שיהיה זה מיותר להגיד לי במפורש שעלי לנסוע אל הרבי, שכן לאחר החתונה נהגו כל בני החסידים לנסוע אליו. ועתה, כאשר הוא עצמו נוסע, היה בטוח שאצטרף אליו ללא היסוס ואומר לו: "אבא, גם אני רוצה לנסוע." אבל אני לא אמרתי לו מאומה, והדבר היה כמדקרות חרב בלבו. הוא נסע לבדו אל הרבי.

לאבא נגרמה שם בושע עצומה. הוא לא יכול היה להעלים מן הרבי את העובדה, שבי' באלול הוא השיא את בנו, אותו בן שהרבי הכיר היטב ואפילו התנבא עליו שיהיה חסיד כשר, והנה עתה הוא מגיע אל הרבי בלעדי! לאבא היה קשה מאוד עם זה. אחרי ראש השנה, כששב מסלונים, הוא רגז עלי מאוד. את כעסו ביטא במילים קצרות, שאותן סינן מן הצד, דרך אגב כביכול: "איזה עולם הבא יהיה לי בזכותך..."

ואז החלטתי, אחת ולתמיד, לעשות לזה סוף. לנהל אתו ויכוח, שבסופו נפסיק שנינו להתייחס. ויכוח זה עניין אחר. הייתי בטוח בניצחוני. אדרבה, שידע שאני מתנגד ושלעולם לא אהיה חסיד - הוא יתרגל לזה.

אבל זה לא התנהל כפי שציפיתי. זה לא היה קל כלל וכלל, בעיקר לא עם אבא שלי, שהיה ממש כמלאך, שתמיד דיבר אתי במבט, בעיניים. איך אפשר לצאת נגד אבא, ועוד אבא כזה, ולהוכיח לו שדרכו לחלוטין אינה נכונה? זה היה קשה עד מוות! כל הזמן חיפשתי שעת כושר, שתעניק לי את אומץ הלב הדרוש לעניין כה קשה.

אישתי הצעירה והיפה אף היא נטתה, לרוע מזלי, לחסידות. היא גדלה אצל גיסה, שהיה חסיד קארלין שרוף,^[1] ולעתים קרובות היתה מספרת, שפעם, כאשר התארח הצדיק ר' אהרן מקארלין אצל גיסה, היא בישלה עבורו דגים (אנשי פינסק מצטיינים בבישול דגים). הרבי אכל מהדגים (הוא היה, בלי עין הרע, זללן לא קטן),^[2] ואמר שדגים כאלה טובים מזמן לא טעם. "מי בישל אותם?" - שאל הרבי.

סיפרו לו מי היא המבשלת - נערה יתומה בת חמש-עשרה. אך לא רק דגים היא יודעת לבשל, אלא כל מה שהיא מבשלת - טעמו מעדנים. הוא בירך אותה, שיהיה לה בעל שהוא חסיד גדול. אפשר להבין את עגמת הנפש של אישתי, כאשר התברר לה שבעצם אינני חסיד ושלא נסעתי אל הרבי.

אישתי מילאה תפקיד חשוב בחיי המשפחה. כולם אהבו אותה בשל יופיה, חריצותה ושכלה. אבא ציפה ממנה לגדולות וקיווה שהיא תצליח להחזירני לחסידות.

סבא נהג להזמין אותי ואת אישתי לאכול על שולחנו בשבתות ובחגים. מובן שלו נשארת חסיד, לא הייתי יכול להסב לסבא קורת רוח כזאת. עכשיו שמחתי על שעת הכושר שנזדמנה לי. אצל סבא נהגנו לאכול מוקדם, כמו אצל המתנגדים. אחרי הארוחה הייתי רואה מבעד לחלון את אבא חוזר מן השטיבל ועובר ליד ביתו של סבא. הלכתי הביתה עם ליבע, אישתי הצעירה, ואבא היה מדבר איתה על חסידות, וכלפי שלח מילים עוקצניות שהכאיבו ללבי.

אבי הטוב, שרצה שאישתי תחזיר אותי לחסידות, הרחיק לכת. הוא עשה הכול כדי להשפיל אותי בפני אישתי, ואילו אותה גידל ורומם. הדבר הכאיב לי מאוד. הוא לא הבין שבדרכים שכאלה הוא ממרר את חיי הנישואין שלנו ועלול להפריד ביני לבין אישתי. דומה היה שהוא מוכן להרוס את חיי, אם לא אשאר חסיד.

בשמחת תורה אכלתי עם ליבע אצל סבא. כשחזרנו מבית סבא לביתנו היתה השעה אחת, ואבא כבר הוביל את כל החסידים אליו הביתה. היום יאנקל עושה החומץ ושעפסל הסופר יוציאו מכל התנורים בעיר את כל האוכל ויביאוהו אל אבא, בשביל החסידים.^[3] הוי, איזה יום אהוב!

ראיתי את אבא עם החסידים ושמעתי את קולו של יאנקל. הם כבר היו קצת שיכורים. החבורה כולה התקרבה אלינו, ואני וליבע הלכנו בצד השני. יאנקל החל לעקוץ אותי ולצווח ברחוב בקול רם ככל שיכל: "על פֿן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ"^[4] ואחר כך בקול רם עוד יותר: "הוֹנֵד-טאַטע, הוֹנֵד-מאַמע, דִּבֵּק באִישְׁתּוֹ, מִיט דער פֿרוֹי"^[5] ושוב חזר על אותו משפט: "כלב-אבא, כלב-אמא, וְדִבֵּק באִישְׁתּוֹ, עִם האִישָׁה." וכך הלאה עד שהגענו לביתו של אבא.

בבית שאלתי את אבא מדוע הרשה ליאנקל להעליב אותי, אבל יאנקל התערב באמצע: "מה? מתי? רק פירשתי לו קצת חומש, לפי הפירוש של הדעסער, האפיקורוס." הוא התכוון לתרגומו הגרמני של ר' משה מגדלסון, שכוונה ר' משה דעסער.^[6]

"אוֹנֵד אבא, אוֹנֵד אמא" - הוא קרא.

"אבל אתה צעקת 'הוֹנֵד' - הערתי לו.

"לא נכון. אוֹנֵד, אוֹנֵד... - הוא התבדח.

"נו, היום מוכרחים לשים לזה קץ" - אמרתי בלבי. "אני צריך להשתכר היטב ולהתחיל את הוויכוח. לשיכור יש יותר אומץ."

במוצאי שמחת תורה נהג המגיד^[7] לערוך סעודה לכל בעלי הבתים בעיר, כשהוצאות על חשבון הקהל. כולם היו מתכנסים אצל המגיד עוד קודם לתפילת מנחה ועורכים שם סעודה גדולה עם אווזים צלויים, פירות, י"ש ויינות. בעלי הבתים שלחו את בקבוקי היין עוד בערב החג, ובבית המגיד היתה השמחה גדולה. עד חצות הליל היו אוכלים ושותים, שרים ורוקדים. זו היתה מסורת משנים קדמוניות, שנהגו בה מדי שנה. משה-אהרן, בנו של המגיד, וחתנו ערכו אף הם סעודות בשמחת תורה, שנועדו ללומדים הצעירים. גם שם התהוללו כל היום, עם י"ש טוב, יינות ואווזים צלויים. מראש סיכמתי עם משה-אהרן, שהפעם הזאת לא אלך עם אבא והחסידים, אלא אבוא אליו בגלוי לשמוח עמו ועם כל חבורת הצעירים הלמדנים שלנו.

ובינתיים החלה השמחה בבית אבא. כולם התיישבו סביב השולחן ואף אני בתוכם, אבל אני ישבתי על סיכות. כעבור זמן לא רב הסתלקתי משם והלכתי אל משה-אהרן, שם בילתה כל החבורה שלנו. עלי להודות שהיה זה אחד הימים היפים ביותר בחיי. מעט ימים כאלה היו לי. כולנו, שנים-עשר צעירים, הלומדים הטובים ביותר, רקדנו, התנשקנו ושרנו. משהו רוחני משך אותנו איש לרעהו, רצינו להתנשק בלי סוף... כך בילינו עד שעה אחת-עשרה בלילה, ואחר כך, כשאנו כבר בגילופין, הלכנו אל בעלי הבתים ויצאנו עמם במחול.

אני זוכר שתפסתי את ר' שמערל, יהודי בעל בית, אביו של אחד מחברי שמאוד חיבבתי. חיבקתי אותו ואימצתי אותו אלי באהבה גדולה. הייתי נער חזק מאוד וכמעט שחנקתי אותו. הוא לא היה מסוגל להשתחרר מזרועותי, וכמה אנשים חילצו אותו ממני בקושי. מיד לאחר מכן נפלתי ארצה שיכור לחלוטין - זה היה דבר נתעב למדי. גררו אותי לחדר והשכיבו אותי לישון. בשעה אחת בלילה העיר אותי משה-אהרן כדי שאלך לביתי.

כשהגעתי הביתה היו החסידים שקועים באכילת דגים, והשמחה היתה רבה. יאנקל, החסיד הקוצקאי, שהיה, כדרכו, שיכור כלוט, ראה אותי מיד ואמר: "חצקל, אתה חוזר ממש-אהרן, שתיכנס הרוח באביו." ללא שהיות הגבתי והטחתי בו בחזרה: "שתיכנס הרוח באבא של הרבי שלך!"^[8]

היתה זו אמרה יהודית גסה במיוחד...

לולא פחדו החסידים מסבא, היו מכים אותי, על אתר, מכות רצח, ואבא היה מאוד מרוצה. אבל הם חששו מסבא, חרקו את שיניהם ושתקו. איש לא הוציא הגה. נשתררה דממה. נכנסתי לחדר השינה שלי, שם שכבה אישתי הצעירה

ומיררה בבכי. לדעתה, השבתתי את שמחת הסעודה של החסידים, שהתכוונו לעלוז כל הלילה. פחד פשט בעצמות, אוי להן לאוזניים שכך שומעות, שבנו של משה בן אהרן-לייזר יקלל את הרבי באבי-אביו.

יצאתי מן הבית עם אישתי דרך רחוב צדדי שהוביל אל הכנסייה הפולנית. לאורך כל הדרך היא לא הפסיקה לבכות, עד שלבי נשבר בקרבי. לא יכולתי עוד לשאת את בכיה המר. "אני אוהבת אותך, חצקל" - היא אמרה בדמעות - "אבל עכשיו אני מעדיפה להיקבר באדמה. אני כבר לא יכולה לחיות אתך. לא, אל תחשוב שאני רוצה להתגרש ממך - אלהים ישמור! - אבל אם יכולת לקלל את רבו של יאנקל, את הרבי מקוצק, באבי-אביו, אני פוחדת לחיות אתך..." בכיה הלך וגבר. לא עניתי לה, והיא בכתה ללא הרף ביבבות נוראות. אימה אחזה בי.

כשחזרנו לחצרנו שבבית, שמעתי את קולותיהם של החסידים שהיו כבר בדרכם הביתה. הם המשיכו לדבר על "האסון" ולא שרו בדרך כפי שנהגו תמיד. המשפט שהוצאתי מפי הכה אותם בהלם. אכן, הרסתי להם את השמחה.

כשנכנסתי לחדר השינה קרא לי אבא. "חצקל, שב" - הוא אמר, וציווה על אישתי ללכת לישון. "מה אתך, חצקל, מה קרה לך?" - שאל בשקט ובקול רועד.

הסתכלתי בפניו ונבהלתי. פנים חיוורים. עיניים אדומות. מעודי לא ראיתי אותו ככה. לא הבחנתי בשום כעס על פניו - מידת הכעס היתה זרה לו - רק עצב. כבר ראיתיו לאחר מותה של ילדה, של אחות, ^[9] אך מראה נורא שכזה על פניו עדיין לא ראיתי. רציתי לנשק אותו ולבכות, לבקש רחמים, שימחל לי. הייתי נכון למסור את חיי למענו. חשתי כי מוטב שמישהו ינעץ חרב בלבי, מאשר לראות את אבי בפנים כאלה. הלא ידעתי בכמה בריאות עולה הדבר לאבי האהוב, שאותו הערצתי ושאותו אני מעריץ עד היום, ובמה הוא, נעבעך, בכלל אשם. עלי להודות, שכאשר מתחשק לי לפעמים לעולל משהו רע - מה שקורה לכל אחד - עולה וניצבת מול עיני דמותו של אבי ומיד אני חוזר בי מכוונתי. אבל, לצערי, לא כל פעם צצה בזיכרוני דמותו של אבא.

הייתי רוצה להעניק לו את חיי, את גופי, את דמי, אבל מה אעשה לנשמת? איך אוכל להאמין בדבר שאינני מאמין בו? ^[10] ואיך אוכל לפגוע עכשיו בשני אנשים שכל כך אהובים עלי - אבי ואישתי הצעירה והיפה?

"מדוע אתה שותק?" - הוא שאל לבסוף. "דבר, אדרבה, דבר. החלטתי שפעם אחת עלי לשוחח אתך, ותספר לי את כל מה שבלבך. אני עצמי אשם על שדיברתי אתך כה מעט בענייני חסידות. הערכת אתך יותר מדי, תמיד ראיתי בך נער נבון, שמבין בעצמו ואין צורך לדבר עמו יותר מדי. כעת ברור לי ששגיתי. אף פעם לא דיברתי אתך בענייני חסידות. לו הייתי מדבר אתך, אולי

מלכתחילה לא היית מגיע לכך."

כבר היה לאחר חצות. התריסים היו מוגפים ונר דלק. התחלתי לדבר...

דיברתי זמן רב, וכשרק ניסה לפתוח את פיו ולענות לי, הקדמתי אותו ואמרתי מה שהוא התכוון לומר. הייתי כולי אחוז התלהבות, ואילו אבא ישב כמאובן, האזין לי ברוב קשב ולא קטע את דברי. זו היתה מעלתו הגדולה. כשסיימתי היה כבר אור יום. הבטתי בשעון: שבע בבוקר!

לעיני אבא נתגליתי עתה כאדם חדש. מניין זה בא לו? הוא הרי מסר אותי לידי יצחק-אשר, חשב שבכך יצא ידי חובתו וכלל לא היה מודע למה שמתחולל בי כל הזמן. הוא ראה בי מי שידו בכול, שבוחש ומתערב בכל דבר. אבל טעות קטנה אחת היתה בידיו: הוא חשב שאהיה חסיד שידו בכול, ואני הפכתי למתנגד שידו בכול. הוא התמוטט על המיטה כמעולף ונאנח עמוקות.

לבי נצבט. יצאתי מחדר השינה של אבא ופרצתי בבכי מר. לאחר שקצת נרגעתי ניגבתי את עיני, כדי שאישתי לא תדע שבכיתי. כשנכנסתי לחדר השינה חשכו עיני: אישתי הצעירה והיפה בכתה כל הלילה במיטתה. הכרים היו ספוגים בדמעותיה. כשראתה אותי החלה להתייפח בקול. אבא ואמא הגיעו בבהלה. אבא הסתכל סביב, הבין את המתרחש, ומיד הסתלק.

לא היתה לי כל דרך להרגיע אותה. אלי הטוב! את שלי כבר עשיתי, [\[11\]](#) הוויכוח עם אבא - שהקדשתי לו שנה וחצי, ולא עשיתי מלבדו מאומה: לא למדתי, לא חקרתי - גם הוא כבר עבר. ומה עכשיו? חשבתי שאבא, לאחר שירגע, יבלע את זה ונוכל לשוב ולחיות זה לצד זה. אני אתחיל ללמוד, כפי שהבטחתי לאבא. בלבי גמלה החלטה, שעתה אחדש את לימודי ואתמיד בהם. "קעסט" הלא יש לי, לאישתי איני צריך לדאוג. אבא אוהב אותה אהבת נפש, מצבה יהיה טוב ואני אוכל לשבת וללמוד עד שאקבל סמיכה לרבנות. מְשֻׁרֶת רב אשיג בקלות. נכדיו של ר' חיים מוולוז'ין מילאו בזמני תפקיד חשוב בקרב היהודים. ראשי ישיבת וולוז'ין כבר ידאגו למצוא לי רבנות באיזו עיר, ואישתי הצעירה והיפה תהיה רבנית. [\[12\]](#)

זאת היתה החלטתי הנחרצת, על אף שאישתי כמעט שהרגה אותי בבכיותיה. אבל היה לי ברור שבסופו של דבר ייפסק גם הבכי. אזרתי עוז והלכתי להתפלל בבית המדרש. היה זה לילה קשה, שנחרת עמוק במיוחד בזיכרוני.

לתוכן הענינים

[לדף הראשי של פרויקט בו-יהודה](http://benyehuda.org/kotik/ch24.html)

[1] הכוונה לאהרן ציילינגולד. ראו עליו לעיל בפרק כ, הערה 4.

[2] על ר' אהרן מקארלין, ראו לעיל בפרק כ, הערה 5. דמותו - על רקע פרשת גירושו מקארלין - תוארה בסיפורו האנטי-חסידי של יל"ג, "אחרית שמחה תוגה" (ר' אהרן מכו שם ר' לייבעלע), ראו: כתבי יהודה ליב גורדון - פרוזה, תל-אביב תש"ך, עמ' יז-עז; וכן בסאטירה של יהל"ל, "התגלות הינוקא בסטאלין", השחר, ו, (תרל"ה), עמ' 25-44.

[3] על מנהג זה, ראו לעיל בפרק יד, סמוך להערה 18.

[4] הפסוק בשלמותו: "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית ב, 24), והחסיד ביקש לרמוז שמיד לאחר נישואיו עזב קוטיק את אביו ואמו במובן הדתי-הרוחני.

[5] החסיד ביקש להעליב את קוטיק באמצעות שימוש הלצי בתרגום הגרמני לפסוק זה, שבו שיבש בכוונה את המילה "את... ואת" (בגרמנית: und) למילה "כלב" (בגרמני Hund). בתרגום ספר בראשית לגרמנית, שנעשה בידי ר' שלמה דובנא (ברלין תקמ"ג), כלל לא נכתב כך, אלא: "דארום פרלעסט דר מאן זיינן פאטר אונד זייני מוטר, אונד האנגט אין זיי וייבי אונד ווערדן וויא איין פלייש." ברור שמשוקעת כאן הלצה רוחנית בגנות "הבאור" (ראו להלן בהערה הבאה). זאת ועוד, משכילים כונו בפי חסידים בשם הגנאי 'כלב', ראו למשל: "הכלב למד בבערלין והדפיס בבערלין חומש והשמיט בו כל הדברים אשר יגיע מהם איזה מוסר ומזה החומש לומד שם עם הילדים" (יוסף פרל, בוחן צדיק, פראג 1838, עמ' 26).

[6] הפילוסוף משה מנדלסון (1729-1786), אבי תנועת ההשכלה היהודית בגרמניה, כונה גם על שם עיר הולדתו דסאו (אף שרוב חייו גר בברלין). אחד המפעלים הגדולים שי היה "הבאור" - תרגום המקרא לגרמנית ופרשנותו ברוח משכילית-ביקורתית, תוך תשומת לב לענייני דקדוק ותופעות סגנוניות. הספרים נערכו בידי מנדלסון וחבריו (ספר בראשית, למ" בואר בידי שלמה דובנא, שהיה קרוב בדעותיו לעמדות המסורתיות) והחלו להופיע למן שנת 1783 בשם "נתיבות השלום" - התרגום עצמו נדפס באותיות עבריות לצד המקור. אף שבד כלל תאם הפירוש את הפרשנות המסורתית, הוא נפסל בידי רבנים ומנהיגי האורתודוקסיה (אף כי לא הוחרם) והיה סמל לכפירה המשכילית. ראו: פ' סנדלר, הבאור לתורה של מי מנדלסון וסיעתו, התהוותו והשפעתו, ירושלים תש"א, עמ' 194-218.

[7] על בית המגיד, שהיה מרכז ההתנגדות לחסידות בעיירה, ראו בפרק יט.

[8] במקור: "א' רוח אין דיין רבינס טאטן אריין!" - קללה גסה אך נפוצה מאוד. השוו': "א' רוח אין דיין טאטנס טאטן אריין, שייגעץ" (מנדלי מוכר ספרים, דאָס קליינע מענטשען חיפה תשנ"ד, עמ' 86); "שכל המלמדים - יכנס הרוח באבי אביהם" ("ספח", בתוך: ח"נ ביאליק, סיפורים, תל-אביב תשי"ג, עמ' ר); "רוח באביך! - התפרצה געיה מגרוני כלפי הו ובעטה רגלי בכרסו..." ("נפש רצוצה", כל כתבי ש. בן-ציון, תל-אביב תשי"ט, עמ' ו).

[9] במקור: "יוען ס'איז באַ אים געשטאַרבן אַ קינד, אַ שוועסטער", והכוונה היא גם לבתו של האב (אחותו של קוטיק) וגם לאחותו (דודתו של קוטיק) - שתיהן נפטרו במגי החולירע בשנת 1866. ראו להלן בפרק כז, סמוך להערה 4.

[10] קוטיק משתמש כאן באותם נימוקים שהביא מפיו של לייב בן מאיר, שהלשין על הרבי מסלונים והחסידים ביקשו לכפות עליו להיות חסיד. ראו לעיל בסוף פרק טו.

[11] במקור: "מיין טאנץ האָב איך שוין אָפּגעטאַנצט", ובתרגום מילולי: את הריקוד שלי כבר רקדתי.

[\[12\]](#)

קוטיק היה, כזכור, נינו (מצד האמא) של ר' הלל פריד, שנשא לאישה את בתו של ר' חיים מוולוז'ין. ישיבת וולוז'ין לא היתה מוסד קהילתי אלא רכוש של משפחת המייכ ראשי הישיבה ומנהליה היו אפוא בני המשפחה. בשנת 1865 עמד בראש ישיבת וולוז'ין ר' נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב), חתנו של ר' יצחק מוולוז'ין. סגנו היה ר' חיים הלל פריד, נכדו י ר' הלל. ראו: ש' שטמפפר, הישיבה הליטאית בהתהוותה, ירושלים תשנ"ה, עמ' 72-88.

© כל הזכויות שמורות. החומר מובא ברשות בעלי הזכויות.

דף זה הוא חלק מ**פרויקט בן-יהודה**, שמתקיים הודות ל**סיוע של מתנדבים**.